

SISSETULEKUTE SOOLINE LÕHE ÜLE ELUTSÜKLI: RIIKIDE VÕRDLEVUURING

Papuna Gogoladze

Kokkuvõte

Soolise diskrimineerimise analüüsiks on arendatud spetsiaalseid ökonomeetrisi meetodeid, see on võimaldanud põhjalikult uurida soolisi erinevusi tööturu väljundites ja tööturul osalemises. Enamik uuringuid soolisest erinevusest tööturul osalemises näitavad tugevat konvergensti meeste ja naiste näitajates (vaata näiteks Balleer et al. (2009), Altoji ja Blank (1999)). Kuid sissetulekus eksisteerib siiani oluline lõhe meeste kasuks (vaata näiteks Boll ja Lagemann (2018)). Kuna palgad moodustavad suurema osa sissetulekust, on soolisest lõhest palkades saanud kõige enam läbiuuritud teema soolise võrdsuse uuringutes. Sellist arengut on toetanud ka töise tulu andmete hea kättesaadavus. Sobiva statistilise andmestiku puudumine on pidurdanud soolise varade lõhe ja pensionide lõhe analüüsi. Näiteks on kuni viimase ajani teostatud väga vähe uuringuid soolisest lõhest varades (vt, *inter alia*, Siemerminka et al. (2010), Bonnet et al. (2013), D'Alessio (2018), Kukkk et al. (2018)). Enamik andmestikke kogub informatsiooni varade kohta leibkonna tasandil, mis ei võimalda teostada isiku tasandil analüüsi.

Sarnaselt soolisele lõhele varades on vähe uuringuid ka soolise lõhe kohta sissetulekutes. Uuringud palgalõhest katavad ainult palka teeniva osa ühiskonnast, keda on vähem kui pool kõigist ühiskonna liikmetest. Lisaks moodustab teine tulu vaid osa kogutulust. Teine tulu ise võib koosneda palgatulust ja ettevõtlustulust, samas kui kogu sissetulek koosneb lisaks varalisest ja kapitalitulust ning ülekannetest. Töise tulu tähtsus sissetulekus varieerub oluliselt üle vanusegruppide, olles vähem tähtis noortele ja vanadele.

Käesoleva uuringu eesmärk on analüüsida soolist sissetulekute lõhe Euroopas üle vanusegruppide. Uuring panustab teaduskirjandusse kolmel viisil. Esiteks, vaid töise tulu analüüsimise asemel keskendutakse erinevustele kogu sissetulekus, uuringus agregeeritakse kokku 17 erinevat sissetuleku allikat. Lisaks analüüsitakse eraldi kolme sissetulekute kategooriat. Teiseks, soolist lõhe analüüsitakse üle vanusegruppide, mis toob välja soolise lõhe arengud üle „elutsükli“. Kolmandaks, soolist lõhe analüüsitakse 25 riigi kohta ning püütakse eristada institutsionaalsete erinevuste rolli soolises sissetulekute lõhes. Selline riigitasandi tegurite analüüs ei ole võimalik vaid ühte riiki käsitlevas uuringus.

Uuringus kasutatakse Euroopa Liidu Sissetuleku ja Elutingimuste uuringu (European Union Statistics on Income and Living Conditions) andmeid aastast 2016. Andmebaas sisaldab infot sissetulekute kohta nii isiku kui leibkonna tasandil ning demograafilisi ja sotsiaalmajanduslikke taustatunnuseid. Kaetud on 23 EL ja kaks mitte EL riiki ning uuring on laiendatav isikutele, kes on 16. aastased ja vanemad. Andmeanalüüsiks kasutatakse Firpo et al. (2009) mittetingimuslikku kvantiilregressiooni (*unconditional quantile regression*), mis võimaldab analüüsida jälgitavate tunnuste mõju sissetulekutele üle kogu sissetulekute jaotuse. Selle meetodi peamiseks eeliseks on, et see võimaldab hinnata selgitavate tegurite muutuse mõju mittetingimuslikule sõltuva tunnuse jaotusele. Järgmiseks rakendatakse Oaxaca-Blinder (1973) dekomponeerimist leidmaks, millise osakaalu kogulõhest selgitavad jälgitavad tunnused.

Tulemused näitavad, et sissetulekute sooline lõhe erineb riigiti väga palju. Enamikes riikides, 14s 25st, on mediaanisiku jaoks selgitamata sooline lõhe sissetulekus väiksem noorimas vanusegrupis ja suureneb meeste kasuks üle elutsükli. Kuid on ka riike, kus lõhe on kõige suurem just noorte seas, näiteks Bulgaarias. Ka vanusegrupi sees on riikide vahel olulisi erinevusi. Noorimate vanusegrupis, alla 25.aastaste seas, on suurima selgitamata sissetulekute lõhega Bulgaaria, kus meeste mediaan on 0.726 log punkti kõrgem kui naiste oma; väiksem sama vanusegrupi selgitamata sooline lõhe on Kreekas, kus see on isegi naiste kasuks. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvastikuanalüüsi järgi on Bulgaaria kiireimini väheneva rahvastikuga riik Euroopas, mis tuleneb põhiliselt „ajude äravoolust“ noorte hulgas¹. Kõrgharidusega naiste osakaal emigrantide hulgas on suurusjärgus neli protsendipunkti kõrgem kui meestel². See võib selgitada Bulgaaria kõrget sissetulekute lõhe noorte hulgas.

Vanusegrupis 25-44 aastat on suurim selgitamata sooline sissetulekute lõhe Kreekas, meeste mediaan on 0.557 log punkti kõrgem kui naiste oma; madalaim lõhe on Taanis, 0.115 log punkti. Tulemused on sarnased ka vanusegrupis 45-65 aastat, kus suurim selgitamata lõhe mediaanisiku jaoks on Kreekas ja väiksem Sloveenias. Kreekas võib suurim sooline sissetuleku lõhe tööaliste seas tuleneda struktuurset muutusest avalikust sektorist erasektori suunas. Kreekas on avalikus sektoris sooline palgalõhe väiksem kui erasektoris (Christofides et al. (2013)). Alates 2008.aasta majanduskriisist on seal avaliku sektori hõive jõudsalt vähenenud. Seega on erasektori kasv soodustanud soolise palgalõhe kasvu ja seega ka soolise sissetulekute lõhe kasvu (vaata näiteks de Castro et al. (2013)).

Vanimate vanusegrupis, üle 65. aastaste seas, on mediaanisiku suurim selgitamata sooline sissetulekute lõhe Austrias; väiksem ja statistiliselt ebaoluline on see Eestis. Kuna selles vanusegrupis moodustavad avaliku sektori ülekanded (tulusiirded) lõviosa sissetulekust, siis on see erinevus eriti hästi näha just avaliku sektori ülekannete osas. Sarnaselt on ka avaliku sektori tulusiiretes üks suurimaid selgitamata soolisi lõhesid Austrias ja väiksem Eestis.

Eelnevale lisaks analüüsiti artiklis soolist lõhet teises sissetulekus, erasektorist saadavates tulusiiretes ja kapitalilt teenitavas tulus, ning avaliku sektori tulusiiretes. Lõhed esialgses ja selgitamata mediaansissetuleku lõhes olid alati meeste kasuks. 25-44 aasta vanuste indiviidide grupis esines suurim selgitamata lõhe mediaan teises sissetulekus Eestis ja Lätis (vastavalt 0.469 ja 0.456 log punkti) ja madalaim Rumeenias (0.078 log punkti). Sellest järgmises vanusegrupis, 45-65, olid suurimad ja väiksemad soolised lõhed vastavalt Hollandis ja Sloveenias, 0.425 ja 0.091 log punkti. Nn klaaslae ja kleepuva põranda efekte (suurt soolist sissetuleku lõhet vastavalt tulujaotuse 90% ja 10% kvantiili juures) täheldati Belgias, Tšehhis, Prantsusmaal, Kreekas ja Norras ning seda mõlemas vanusegrupis, mis viitab positiivse selektsiooniefekti olemasolule (Olivetti ja Petrongolo 2008). Erasektori tulusiirete ja kapitalitulu analüüs näitas, et noorimas vanusegrupis on nii kogu palgalõhe kui selgitamata osa palgalõhest suurim Prantsusmaal ja väiksem Ungaris. Vanusegruppides 25-44 ja 45-65 on selgitatud osa kogulõhest süstemaatiliselt naiste kasuks. Vanimas vanusegrupis esines suurim selgitamata palgalõhe Serbias, ja seejuures naiste kasuks. Avaliku sektori tulusiirete analüüs näitas, et erinevused vaadeldavates karakteristikutes valdavalt soosivad naisi kuni 65 aasta vanuste indiviidide gruppides. Seda tulemust võib omistada naiste kasvanud osalemisele hariduses ja eriti suurematele kõrghariduses

¹ 2017 Revision of World Population Prospects is available at United Nations' [website](#)

² Database on Immigrants in OECD and non-OECD Countries: [DIOC](#). OECD, 2011.

osalemisega seotud toetustele (nt stipendiumitele) võrreldes meestega. Seevastu üle 65 aastaste vanusegrupis nii selgitatud kui selgitamata mediaanlõhed avaliku sektori tulusiiretes on meeste kasuks.

Lõpuks uuris artikkel kaheksa erineva institutsionaalse teguri mõju selgitamata kogusissetuleku lõhele, need näitajad olid ametiühingutega kaetus, hõive kaitse regulatsioonid, Kaitzi indeks (miinimumpalga suhe keskmisse palka), õigus saada rasedus- ja sünnitushüvitisi, alla kolme aasta vanustele lastele lastehoiuteenus pakkumine, pensionisüsteemi ülesehitus, miinimumpalkade kehtestamine, ja miinimumpalga suurus. Ametiühingute tihedusel ja miinimumpalga kehtestamisel leiti vastavalt oluline negatiivne ja positiivne mõju selgitamata soolisele lõhele madala sissetulekuga indiviidide puhul. Ka varasemad uurimused on välja toonud ametiühingute tiheduse sissetulekute lõhet vähendava mõju (e.g. see Blau and Kahn 1992, 1996). Enamgi veel, analüüs näitas, et miinimumpalgad omavad negatiivset mõju selgitamata lõhele teises sissetulekus (vt nt Bargain et al. 2018). Ometi, nagu mainitakse ülalpool, see suurendab selgitamata lõhet kogusissetulekus. Kuna paljud madala sissetulekuga indiviidid saavad tulusiirdeid avalikust sektorist, ei pruugi nad enam kvalifitseeruda viimastele peale miinimumpalkade kehtestamist, ja need tulusiirdeid võivad olla suuremad kui marginaalne kasv teises sissetulekus. Õigus saada rasedus- ja sünnitushüvitisi (hüvitise saamise perioodi pikkuse ja selle suuruse korrutis) omab positiivset mõju selgitamata lõhega 25-44 aasta vanuste indiviidide puhul: kasvanud tööandjate koormus motiveerib neid pakkuma naistele madalamaid palku võrreldes samade karakteristikutega meestega. Kõige vanemas vanusegrupis on täheldatav negatiivne seos formaalse laste hoiu ja selgitamata kogusissetuleku lõhe vahel, mis on lihtsalt selgitatava eriti Kesk- ja Ida-Euroopa riikides laialt levinud mitteformaalse laste hoiu (nt vanaemade poolt) kultuuriga.

Tänapäeval põhinevad enamus poliitikatelt, mille eesmärgiks on saavutada sooline sissetulekute võrdsus, „ühe kõigile sobiva“ lähenemise filosoofial. Ometi ei suuda need poliitikad võtta arvesse erinevusi, mis eksisteerivad riigi erinevates vanuserühmades ja erinevates sissetulekuallikates. Keskendumine soolise lõhe, olgu see siis meeste või naiste kasuks, vähendamisele ainult ühes kogusissetuleku jaotuse osas võib avaldada kahjulikku mõju soolisele lõhele mõne teise sissetulekuallika osas. Soolise sissetuleku ebavõrdsuse probleemi lahendamiseks tuleb praeguseid poliitikaid ajakohastada ja mitmekülgsemaks muuta, et need hõlmaksid eri vanuserühmade erinevaid sissetulekuallikaid.